

Abonamentul:

Pentru monarhie:
Pe an 12 cor., $\frac{1}{4}$ an
6 cor., $\frac{1}{4}$ an 3 cor.

Pentru străinătate:
Pe 1 an 18 fr., $\frac{1}{2}$
an 9 fr., $\frac{1}{4}$ an
4 fr. 50 cm.

Foasa apare în fiecare
Sâmbătă

Unirea

Insertiuni:

Un șir garmond:
odată 14 fl., a doua
oară 12 fl., a treia
oară 10 fl.

Tot ce privește șoia
să se adreseze la: Re-
dacțiunea și admini-
strațiunea „Unirea”
în
Blaj.

Foaie bisericească-politică.**Anul XX.****Blaj, 11 Iunie 1910.****Numărul 24.****Scrisoare****Domnului Dr. Iuliu Maniu.***Iubite Domnule Maniu!*

Este pe hotarul satului nostru o pădure de gorun, frumoasă și puternică, plină de taine și de șoapte, plină de răcoare și de pace. Ține piept crivățului și tuturor furtunilor. Stejarii voinici se frământă când prinde să urle vântul turbat, dar numai cununa lor de veacuri și-o clătesc, trunchiul stă nemișcat și rădăcinile adânc infipte. Și într-o toamnă, când eră belșug mare de ghindă, sămânța sănătoasă spun bătrânii, că a fost luată pe aripi de vânt, și aruncată departe de pădurea mumă, într-o țelină grasă. Și din sămânța aceea a crescut un lugeraș plin de viață, care se înalță an de an. Dar cum crește și se întărește acolo singur, nime nu-l luă în seamă, la capătul pădurii se oprea orice trecător. Dar n-au trecut mulți ani și stejerașul se înălțase, creștea puternic și drept cu fruntea spre cer. Și în curând ciurdarii, și toți copiii, cari umblau cu vitele îi dau târcoale, admirându-l. Și iarăș preste câțiva ani nu eră om, care să meargă la pădure și să nu iese până la margine să vadă minunea de stejar tiner. În tot codrul nu eră așa podoabă, așa frumusețe ca în stejarul acela tiner. Dela o vreme, așa reslățit cum eră, stejarul cel tiner ajunsese crainicul pădurii bătrâne. El simțea mai întâi adierile de ghiată ale vânturilor dela miază-noapte, și el, prin freamătul lui mareț, vesteă pădurii primejdia ce s'apropie. El ținea piept întâioară vântului, și vânjos fiind din fire și mândru făcut, nu se da vijeliei și cântând își batea joc de ea. Neamurile străine din satele vecine priveau chiorăș la el, la fala satului nostru, și căutau prilej să ni-l doboare.

Și odată, eră cătră sfârșitul primăverii, păzeau copii și ficiori mari vitele pe câmp. Și cerul se întunecă la miază-noapte, se întunecă cumu-i țundra Românilor noștri de pe Secaș, și începù să fiarbă în depărtări. Dar nime nu se temeă de vifor. Dela miază noapte vifor cu ploaie și furtună nu s'a prea

pomenit să vină. Dar deodată tresar flacăii noștri, un trăznet căzù departe, la marginea pădurii, unde străjuia stejarul cel frumos „A trăsnet stejarul” strigară cu toții și plecară într-o goană nebună să vadă ce-i. Erau și păstori din satele vecine, de altă nație și altă lege, cari tresăriră de bucurie la descărcarea focului de sus și alergară și ei să-și vadă izbânda cu ochii.

Și când au ajuns cu toții la stejar, el eră tot mândru și voinic, tot neînfrânt și își cântă cântecul privind în zări departe, să vadă de nu va mai veni vre-o furtună. Și pajiștea toată în jurul lui eră arsă de trăznet. Dar din ea ploaia ce-a început să se verse, strecură hrana jos la rădăcinile stejarului, hrânindu-l și mai bine.

Treci cu vederea, iubite dle Maniu, că am început cu alegoria aceasta. Dar un astfel de stejar luminos, tiner și neînfrânt, un astfel de stejar deosebit ai fost Dta în anii din urmă printre stejarii poporului românesc din Ardeal și Ungaria.

Născut din pătura adevărat cultă a poporului românesc, hrănit cu mari tradiții, D-ta ai trăit un șir de ani, ascunzându-te par'că anume să nu te cunoască neamul nostru. Și în vremea cât ai trăit retras, Ți-ai adăpat sufletul în toate izvoarele limpezi ale științii și a simțimentelor înalte. Când obștea românească Te-a cunoscut întâioară, ai apărut înaintea noastră ca un om deosebit, neobicinuit în viața noastră socială și politică, Te-ai arătat dintr'una ca un caracter superior limpede și tare. De atunci ochii noștri ai tuturor au fost îndreptați spre D-ta. De când ai rostit cea dintâi cuvântare în dieta țării ne-am zis: partidul național român fără Maniu, nici nu se mai poate inchipu. Și cu judecata ce ne-am făcut-o noi conglăsuia judecata fraților din regat. Intr'o clipă și-au zis intelectualii noștri cu toții: iată conducătorul politic al românilor din Ardeal și Ungaria.

Întreaga D-Tale activitate politică n-a fost altceva decât desvălirea strălucirii minții și a caracterului D-tale adevărat românesc, adevărat cult Românesc. Activitatea D-Tale politică a fost cea mai cu-

rata jertfire de sine. Am înțeles-o aceasta noi toți, cari ne zicem pătură cultă, dar a înțeles-o și țaranul român, mai ales țaranul român din cercul electoral al Vințului-de-jos, care țaran a avut norocirea să Te cunoască mai des, să cunoască un adevărat domn de Român. Am avut prilejul să vad alipirea poporului de D-Ta, am avut norocirea să Te vad în mijlocul nației care te privea cu ochii înlăcrimați, și dă-mi voie să-Ți spun că încă n-am cunoscut domn de Român la care să privească țaranul cu atâta pietate ca la D-Ta

D-ta ai mers cu inima deschisă în mijlocul lor, D-ta le-ai vorbit la înțelesul minții lor. În inima D-tale erau coardele încărcate cu acelaș chin și cu aceeaș durere, cu aceeaș revoaltă și cu aceeaș speranță ca și inima lor.

D-Ta ai cucerit și clasa cultă întreagă. Un discurs al D-Tale eră așteptat ca un sol neobișnuit, vestitor de lucruri mari. Și cu fiecare nouă cuvântare strălucirea inteligenții, a tacticei de mare om politic a D-tale, Vă uimea tot mai mult.

În conferența electorală din primăvara aceasta toată floarea păturii noastre culte Ți-a făcut ovațiile celea mai calde, celea mai sincere și celea mai bine meritate.

Și acum vine pașa din Pesta și cărsedarul din comitatul Albeide-jos și cu ticăloșii ne mai pomenite îți răpesc mandatul de deputat. Nici noi nu credeam, nici chiar ei nu ar fi crezut că pot face isprava aceasta. Ei acum poate jubilează, că stegarul cel mai vrednic al partidului naționalist român, nu-și mai pune piciorul în dieta țării, că cuvântul lui nu va mai tăia, ca un biciu cu pleasna elegantă de mătăasă, în nedreptățile și ticăloșiile din țara aceasta, că trimbița cea mai clar răsunătoare nu va mai vesti speranțele poporului român. Ei poate cred, că trăznetul ce s'a descărcat din strălucirea valurilor de aur și din sclipirea baionetelor, au doborât pe Dr. Iuliu Maniu.

Noi știm însă, noi simțim, că trăznetul dela Vințul-de-jos, a fost un trăznet sec. Stejarul nostru de veghe și de pază a rămas neatins.

Ar trebui să știe și ei că nu parlamentul din Pesta ne-a dat pe Dr. Iuliu Maniu, pe Dr. Vajda, pe Dr. Vlad, ci poporul nostru românesc, și a închide ușile parlamentului din Pesta înaintea lui Dr. Maniu, nu înseamnă a închide ușile inimilor noastre.

Nu știm peste tot dacă mai are rost, în împrejurări ca celea inaugurate de guvernul actual, participarea noastră în parlamentul ungar. Nu știm cum va hotărî clubul nostru.

Dar iubite domnule Maniu activitatea D-Tale politică nu a încetat prin răpirea mandatului de deputat. D-Ta trebuie să rămâi și mai departe sfătuitoarea noastră politică. Și se vor afla alte căi, alte mijloace prin care poporul nostru se va închege tot mai tare și legătura dintre el și conducătorii lor va fi tot mai vârtoasă, și va veni clipa când pașalele și cărcserdarii vor stă de vorbă cu noi. Căci așa cum au stat în rândul acesta de vorbă cu noi, ar fi o umilință pentru noi să mai căutăm și cea mai mică punte de apropiere.

Știu, iubite domnule Maniu, că nici nu Te-ai gândit la scrisoarea aceasta, și Te rog să treci cu vederea îndrăzneala mea. Dar chiar veniam dela Ighiu, unde asemenea a fost doborât președintele D-tale coleg Dr. Vajda, când m-am întâlnit cu alegătorii D-Tale cari se întorceau dimineața din Vinț.

Și am văzut ochii lor plânși și fețele lor uimite, parcă nici acum nu voiau să creadă ce se întâm-

plase, și m-am cutremurat ca în fața unei biserici nouă, zdrobită de trăsnete. Și am fost în Blaj când Te așteptau pe D-Ta și pe alegători, blăjenii cu poartă de triumf, cu doamnele îmbrăcate în costum național. Și aici m-am cutremurat din nou și mi-am zis: așa este: Dr. Iuliu Maniu nu-i un învins ci un învingător. Dr. Iuliu Maniu nu-i mai mult o persoană ci reprezentă cu activitatea lui cel mai curat program național român, aspirațiile, nădejile noastre de mai bine. Iar acestea nu se nasc, și nu se spulberă la porunca unui cărcserdartri pașă.

Pe o clipă Ți-au șters numele din șirul deputaților, dar din inima poporului român nu va fi putere care să șteargă numele lui Dr. Iuliu Maniu.

Dumnezeu să-Ți deie sănătate întru mulți ani.

Ion Agârbiceanu.

Enciclica Sf. Sale P. Piu X. despre sfântul Carol Boromeu.

La 26 Maiu 1910 Preafericitul Părinte a publicat o enciclică, care începe cu vorbele: „*Editae saepe*“, în care făcând pomenirea sfântului Carol Boromeu, canonizat înainte cu 300 ani, îl pune pe acesta ca pildă tuturor Episcopilor și preoților. A mai recomandat că astfel de pilde, în alte enciclice, pe sf. Grigore cel Mare, sf. Ioan Hrisostom și pe sf. Anselm.

Pomenirea dreptului cu laudă, zice enciclica, căci dreptul a urmat lui Hristos, și așa ni-e pildă vie, cum trebuie să înținem toate întru Hristos. Din viața lui cei slabi de inger se întăresc, iar cei îngâmfăți se rușinează.

Purtarea sfântului Carol Boromeu față de reformatorii timpului său e bună învățătură cum să ne purtăm față cu modernității, reformatorii veacului de azi. Imprejurările sunt aceleași: Reformatorii de atunci nu au ținut să restabilească credința și bunele moravuri, ci mai ales să le stâlcească și nimicască. La fel fac cei de astăzi.

Biserica e un lucru dumnezeesc, Hristos nu o părăsește niciodată, și cu cât e mai primejduită, cu atâta îi stă mai mult întru ajutor, încât în mijlocul celor mai sălbatice valori biserica apare mai frumoasă și mai puternică. Puterea aceasta a bisericii se observă foarte bine în viața sf. Carol.

Când stăpâneau poftetele, când adevărul era aproape uitat, și omenimea se ducea pe povârniș, vin dușmanii lui Hristos, stricați, ca să strice și pe alții, oferindu-se să restabilească credința și bunele moravuri. Față cu acestia trimite Dumnezeu adevărați reformatori, între cari e fruntaș Carol, care infrânge cutezanța preșinilor reformatori și întărește credința. Ce făceau „reformatorii“ de atunci, fac și cei de azi, cari vreau să se lapede de credința și disciplina bisericăscă.

În contra acelor Boromeu îndemnă pe preoți să studieze cât mai bine învățătura bisericii romane, și să o propovăduiască curată. Le poruncia părinților și stăpânilor, să nu-și uite, nu numai a da prilej copiilor, căsenilor și servitorilor a învăța legea creștină, dar să-i și oblige la aceasta. *Si să nu uite preotul, că preotul e dator să propună lucrurile de credință*, și în școală Mai ales unde sunt școlile de stat, puse sub

FOIȚĂ.

Impresiuni de călătorie.

Roma, 6 Aprilie 1910.

IX.

Iubite amice!

Dela casa Liviei spre est sunt ruinele Palatului Flaviilor, început de împăratul Vespasian, continuat de Tit și terminat de Domițian.

O parte din palatul acesta e zidit pe ruinele Palatului lui Octavian August, pe un teritor pătrat foarte mare.

A fost cel mai măreț și mai pompos dintre toate zidurile Palatinului.

Frontul palatului e spre nord-est. Înainte la intrare duceau un rând de trepte largi în *Atrium* (sala de așteptare). Acesta constă din o colonadă mare, ale cărei rămășițe grandioase se văd bine și acum.

Din atriumul acesta duceau în interiorul palatului trei porți. Prin cea din mijloc era intrarea în *Aula palatina*, sau *Tablinum*, adică în sala de primire. O sală mare în dimensiuni cam de 50 m. lungime și 40 m. lățime, ce servia totodată și ca sală de ședințe pentru senat. De laturi avea 16 stâlpi gigantiști de marmoră, ce purtau boltitura crucișă a plafonului. Păretele din jur era

îmbrăcat tot în marmoră prețioasă și printre stâlpi formă firide rotunde și pătrate, în cari erau așezate statuie colosale de aproape câte 4 metri înălțime.

Dela sala de primire în dreapta se află *Basilica*, adică sala, în carea se țineau sub prezidiul împăratului ședințele judecătorești.

Sala aceasta constă din trei năi. Urmele columnelor, ale tribunei, cu podiul și treptele acestuia, cum și cu un colț din padimentul de marmoră al salei se văd încă foarte bine.

În față cu basilica era *Lararium*, va să zică, unde se păstrau zeii de casă (Lares) și se aduceau jertfe în onorul lor. Astăzi i-am zice „capelă de casă“ pentru serviciul religios.

În dărâptul acestora era *Peristilium*, mai spațios decât „*Aula regia*“, cu 40 colonne și păreți îmbrăcați tot în marmoră lucie ca oglinda; în jur cu apartamente de locuit.

Alipit de *Peristilium* la capet, se află Sala de prânzit, „*Jovis Coenatio*“ sau după numirea dela casele private *Triclinium*, cu colonne enorme de granit, păreții și poditura în feluri variate de marmoră aleasă.

Lângă acesta era *Nymphaeum*, un fel de apartament pentru repaus și recreațiune după masă, împodobit cu fel de fel de statuete, plante exotice, zine de ape și jocuri artezice.

În față cu aceste erau *Biblioteca* și *Academia*, ca apartamente de cetit și de tratat lucruri științifice pentru familia Cesarului, a preșinilor și bărbaților erudiți.

Toate aceste sunt așezate pe niște substructii de fundamente enorme și formează numai partea dreaptă a palatului, pe când cea stângă e încă nedesgropată.

Dela palatul Flaviilor în stânga spre est, pe lângă ruinele nedesgropate încă ale palatului lui August, scoborâm în *Palestra Palatina*, numit și *Stadium* al împăratului Domițian.

Acesta e o arenă paralelogramă cam de 60 m. în lățime și pe de trei-ori atât de lungă, rămasă adânc în pământ, închisă jur împrejur cu păreți înalți.

Palestra avea menirea, să servească ca loc, pentru deprinderi gimnastice, precum întrecere în alergare pe jos, aruncare cu discul, trântă, jocuri de gladiatori șcl.

La început avea o colonadă de marmoră împrejur, ce sprijinea coperișul, în partea deasupra cu galerie pentru privitori. Păreții zugrăviți cu diferite scene mitologice în fresco, dintre cari ici și colo să mai văd urme din ele. La ambele capete ale arenei se mai văd metele (*Meta*) pentru alergători în forma unor gardine rotunde de fântână. La mijlocul arenei în dreapta se ridică *Ezedra*, adică „*Logea*“ pentru împăratul, familia și suita sa. Păreții acesteia erau îmbrăcați în marmoră fină, firidele umplute

puterea întunecului, preotul să fie foarte zelos în această privință.

Carol, ca să poată lucra mai cu efect în contra reformatorilor, s-a îngrijit de cler, a făcut seminar, societăți preoțești, sinoade vizitațiuni canonice, congregațiuni mariane, azile; dovedind astfel adevărată iubire creștinească, ce nu făceau reformatorii. Papa doarește, ca fiecare să lucreze în direcția aceasta cât îl ajută puterile. Asemenea să îndemne preoții pe credincioși, să primească cât mai des sfintele sacramente, urmând învățătura sfinților Părinți și a sfântului Boromeu.

Implinindu-și astfel datorința Carol a fost persecutat de cei mari și puternici, l-a susținut clerul și poporul, dar el nu și-a pierdut curajul.

Ca și atunci, și astăzi puterea întunecului stăpânește, se calcă în picioare drepturile bisericii, cei-ce cărmnesc statele sunt aproape lipsiți de ori-ce simțământ de nobleță cinste și credință. Mai e apoi conspirația popoarelor creștine desbinată de sânul bisericii, cari deși nu se unesc în o sumedenie de lucruri, se unesc cu toate în combaterea adevărului și dreptății, al căror păzitor e biserica, deci pe ea o lovesc atacurile. Contra acestor atacuri să luăm pildă dela Carol Boromeu, și Dumnezeu ne va ajuta să le învingem cât mai în grabă.

Enciclica, publicată în „Acta Apostolicae sedis“ anul II. vol. II. nr. 9, a provocat o mare neliniște între protestanții din Germania, și s'au anunțat deja interpelări pe tema ei. Da, căci adevărul, fie el și istoric, doare de multeori.

Cari au fost cauzele căderii noastre?

I.

Rezultatul alegerilor dietale a fost pentru publicul românesc atât de surprinzător, încât societatea noastră stă încă și astăzi uimită, nevrând par'că să creadă, că alegerile s'au sfârșit într'adevăr așa de trist.

Splendide rezultate am așteptat cu toții. Că puteam pierde cercurile, căci le-am avut, la aceasta nu s'a cugetat nime, dar că vom câștiga pe lângă aceste cele mai multe, unde am pus candidat național, la aceasta am fost pregătiți cu toții. Foile spuneau de turnuri purtate cu triumf, de candidați, ce cucereau cu o privire cercurile de alegători fără prihană și când colo o rușinoasă înfrângere, cea mai rușinoasă înfrângere.

Ce poate fi cauza? De ce a trebuit ca societatea românească să îndure și decepția aceasta grozavă? Cine e de vină, că a trebuit să ni-se spulbere așa de amar iluziile acelea de aur, pe care noi ni-le făcusem înaintea alegerilor? E guvernul de vină, sunt alegătorii ori sunt conducătorii noștri, cari în neorientarea lor au fost conduși de cea mai desăvârșită bunăcredință și de o admirabilă naivitate politică.

E o datorință a noastră, ca să ne ocupăm de toate acestea cauze, cari au determinat înfrângerea noastră la aceste alegeri, ca poporul nostru să se orienteze, să vadă și greșelile ce s'au făcut din partea noastră și să vadă clar și sistemul alegerilor dietale din țara ungurească. Vom putea scoate din aceste multe învățături.

Vom începe mai întâi cu sistemul de alegeri din Ungaria, arătând, că pe lângă sistemul acesta este absolut eschisă posibilitatea, ca guvernul să nu iasă ori și când învingător la alegeri. Ba vom arăta și aceia,

că e eschis, ca să iasă opozițional acolo, unde guvernul într'adevăr nu vrea să iasă. Și dacă a fost posibil, ca opoziția pașoptistă să biruiască pe vremuri pe fostul guvern al lui Tisza cauza a fost, că guvernul a voit să fie biruit, căci ungurii credeau atunci cu guvern cu tot, că a sosit timpul, când în Viena se poate căpăta tot.

La alegerile acestea s'a dovedit preste orice îndoială, că guvernul, oricând își poate aduna majoritatea aceea, de care are lipsă în dietă. Din rapoartele, ce se dau despre multe alegeri, iese clar la iveală, că mijloacele guvernului, de a ieși la alegere biruitor sunt atât de multe și atât de varii încât dacă vrea să le aplice toate este cu neputință, ca să nu biruie orice partid, cu ori câtă majoritate. Și să nu creadă cineva, că guvernul poate birui numai cu baioneta și cu sânge. Nu! Guvernul poate birui observând toate formele legale, așa încât la urma urmelor trebuie însuș cel biruit, cel căzut la alegeri să recunoască, că prezidentul alegerii a purces legal — de rea credință nu vorbim aici — și că el a picat pentru că acela prea s'a ținut de formele legale. Așa se trezește sârmanul candidat național, că deși el a avut la începutul alegerii cu trei—patru sute de alegători mai mulți decât celalalt, el trebuie să cadă. Cum se poate aceasta? Cetiți numai cazurile dela alegeri și veți vedea, că nici nu e ceva lucru greu. Organelor statului le stau la îndemână o mie și una de mijloace ca să scoată biruitor la alegeri pe cine vreau ele. Nu vorbim de teroarea organelor statului, de forță brută, cu care astăzi numai pe cei proști, timizi și mișei îi mai poate lua de pe picioare. Arma aceasta astăzi s'a dovedit de tocită, care numai prinde, ba în cele mai multe locuri dă anză la îndârjire și când se aplică are chiar efectul contrar. Astăzi înzădar vrea notarul să amenință pe

cu statue și boltitura lucrată în stuc, cu decoruri de casete.

Din splendoarea primitivă a Palestrei acesteia a rămas foarte puțin.

Împăratul *Adrian* zidindu-și în vecinătate palatul său, i-a dat o altă formă Palestrei.

Mai târziu împăratul *Septimius Severus* când și-a ridicat palatul, a schimbat-o total. Sub *Alarich* (410 d. Hr.) s'a dărâmat, iară *Teodorich cel Mare* (493—526) a prefăcut-o în hipodrom.

Spre ost dela acesta au fost palatul lui *Adrian*, apoi alui *Commodus* și pe ruinele acestora s'a zidit în partea sudostică a Palatinului palatul împăratului *Septimius Severus*.

Palatul acesta încă a dispărut și din el au mai rămas numai enormele ziduri, cu arcadele și boltiturile colosali, ce au servit ca fundamente și substructii, pentru nivelarea și extinderea Palatinului în partea către *Circus maximus*, unde a stat palatul.

Boltiturile acestea privite de desupt și intrând prin ele, se par a fi încă și mai mari decât cele ale palatelor lui *Caligula* și *Tiberiu* din nordul Palatinului.

Deasupra ruinele sunt nivelate în două terase mari, de pe cari se deschide o priveliște frumoasă asupra complexului de ruine, asupra Campaniei romane și asupra munților albați.

Dela palatul lui *Sever* spre nord se văd ruinele din *Puedagogium*, adică din

școala, în carea se creșteau și pregăteau tinerii pentru serviciile curții și ale ostirii. La câțiva pași să vede o parte din *murul străvechiu* de sub *Romul*.

Mai deaproape jos sub ziduri și sub coastele Palatinului a fost *Circus maximus* cel mai vechiu, cel mai mare și după *Colosseum*, cel mai pompos amfiteatru al Romei. În locul lui se află azi ruine, strada „*Via dei Cerchi*“ o piață de legumi, o fabrică de gaz, un cimiter israelit cu un aspect frumos de cupresi și grădini.

În partea ostică a ruinelor din *Circul maxim* o mulțime de lucrători erau ocupați cu curățirea de ruine și cu nivelarea locului. Precum am aflat, guvernul italian are de cuget, să le dea ruinelor o mai mare îngrijire și tot locul părăsit printre ruine, să-l prefacă în parc.

Din cele spuse până aci se vede, că mărețele ruine ale Palatinului sunt tot atâtea mărturii, cari ne grăesc în mod limpede și ne-îndoios, despre pompa și strălucirea locuințelor Cesarilor.

Toți împărații romani, începând dela *Octavian August* (30 l. Hr.) până la *Dioclețian* (284—305 d. Hr.) și-au avut rezidența pe dealul Palatin, afară de timpul, care l-au petrecut la oaste în războaie și afară de aceia, cari nici n-au apucat a-se introduce în Roma.

După *Dioclețian* și respective dela *Constantin cel Mare* încoace a dat îndârpt

mărirea Palatinului. Imperiul roman se desbină în două, în răsăritean și apusean.

Urmează timpuri grele asupra Romei. Vin barbarii; cari atrași de bogățiile fabuloase ale acestei Capitale mari a lumii, își țintesc cu toții ochii lor răpitori asupra ei.

Începutul îl fac vizigoții lui *Alarich*, cari ocupă Roma (în 410), ce nu văzuse chiar opt veacuri încheiate dușman între zidurile sale, de când cu galii (390 l. Hr.); pe cari însă i-a scos dictatorul *Camillus* și a mântuit-o de ei. Acum însă nu s'a mai putut, căci lipsia brațul vigoros și se stănsese sentimentul patriotismului republican!

Visigoții au jăfuit Roma în decurs de mai multe zile, au dărâmat clădirile cele mai frumoase din *For* (templele și basilicele de acolo), apoi palatele Cesarilor de pe Palatin despoind-le de toate odorele lor și luând cu sine tot ce au putut să ducă, au plecat spre Italia de jos.

La 45 de ani după pustiirea aceasta, au urmat vandalii sub *Geiserich*, cari au devastat-o două săptămâni întregi, dărâmând și nimicind clădiri, statue, obiecte de artă și tot ce le-a venit în cale, încât au devenit proverbiali. Căci lumea de azi numește *vandalism* stricăciunile, ce le face cineva fără nici un rost, împins numai de duhul destrucțiv al barbariei, mai ales în obiecte de artă și de cultură. Si monumintele de artă, ce au mai rămas atunci, sunt de a-se mulțami împrejurării, că parte atunci, parte cu

țaran, dacă nu va vota cu X, înzădar se încearcă inspectorul se capaciteze pe cutare preot, făcând aluziune la congruă, la salar, finanțul înzădar amenință pe crișmar, pe boltaș toate aceste sunt arme învechite, cari la scop nu mai duc. Și dacă totuș s'au făcut și de aceste, e că s'au putut face. Că notarul, inspectorul, finanțul, solgăbirăul au știut cu cine au de lucru. Că ticălosul e cel ce să plânge, că i-au făcut silă, pe când în realitate i-a lăsat să-i facă silă. Alegerile aceste ne-au dovedit, că teroarea la noi în Ardeal numai într'o formă mai poate fi posibilă și anume forța brachială, baionetele jendarmeriei sau atacul cavaleriei.

Armele organelor administrative sunt altele. Se încep acestea cu listele alegătorilor, cari se expun totdeauna în prima jumătate alui Mai în cancelaria comunale spre vedere publică și eventuală reclamare. Câți se interesează de aceste liste? Dintră preoți, intelectuali foarte puțini. Cei mai mulți dintre aceștia și dacă se interesează, caută numai la numele lor, de ceialalți nu-i doare capul. Și chiar să se intereseze și de ceialalți, cei mai mulți nu știu, ce e de făcut, că în seminare despre legi comunale și drepturi de acestea cardinale, aud rar și și când aud numai îndrumări practice nu capătă. Ce se întâmplă deci? Se poate întâmpla mai înainte de toate, că notarul ia în lista de alegători pe cine voiește. Dintre cei streini îi ia pe toți, dintre români, pe aceia, pe cari chiar nu-i poate lăsa afară. Cine va protesta în contra aceasta? Nime! Toți jidanii ciobotarii, boactării, vijeții sunt alegători în sate curat românești, încât numai te crucești că cine are drept de vot, oameni de cari atunci la alegere aude românul mai întâi. Urmează încă una, că pe alegătorii români și pe cari îi ia notarul pe listă, — intenționat, neintenționat n-are de a face — îi

scrie greșit. Pe liste vezi *Csoba* și el e Ciaba, *Albu* și el e Albon, *Szavu*—Savu, *Marosan*—Murășan, *Bokor*—Bucur, *Hecégán*—Hățăgan, *Pap*—Pop și altele, bagatele la prima privire, dar de o fatală însemnătate la alegeri. Listele astfel necontrolate, neprotestate și necorectate de nimeni sunt dătătoare de ton la alegerile dietale. Ce se poate întâmplă acum? Întrebați pe alegătorii Vințului-de-jos. Vine presidentul și zbiară cătră alegătorul opoziționalului: Cum chiamă la tine mo? Pop dle! Aici e Pap. Asta-i dle notar? se întoarce presidentul cătră notarul comunal, chemat să constate identitatea alegătorului. Asta-i Pop, răspunde calm notarul, și nu Pap. Atunci ieși, zice repede presidentul. Albu preot gr.-cat. urmează. Cum chiamă la D-ta? Albon, răspunde popa liniștit. Aici e Albu. Îi greșală domnule, alt popă gr.-ctt. la noi nu este, numai eu. — Dle notar? se întoarce iarăș cătră notarul comunal presidentul. — Asta-i Albon și nu Albu răspunde cela cu sânge rece și popa iese fără să ajungă la urnă.

Altă manoperă a organelor statului e, că resping pe alegători pe titlul, că nu au exprimat bine numele candidatului. E lucru vechiu, că românul zice numele cuiva în tot chipul, dar numai așa cum trebuie nu. Stă trei ani la cătane și nu poate zice numele împăratului, d'apoi al candidatului cum îl va putea spune, când de regulă aceste trei nume *Dr. Luliu Maniu*. Mau, Ilie, doftor ar mai merge dar toate trei să le zică îi vine greu, mai ales văzându-se singur în fața le o grămadă de domni, dintre cari unul vine oblu sub nasul lui și îl întreabă zbiărând de toate împrejurările familiare, de tatăl său, mamăsa, bunăsa, ca până atunci se uite numele candidatului. Cea mai mică greșală și românul ese afară fără să voteze. În forma

aceasta n-au fost admiși la vot dintre alegătorii dlui Maniu 80 inși.

Și când nici acestea nu sunt suficiente atunci o manoperă și mai revoltătoare, că notarii comunali nu vreau să constate identitatea alegătorilor lor. La Vinț s'a întâmplat de notarul a zis, că nu-l cunoaște pe judele lui comunal, un altul că nu cunoaște pe învățătorul din comuna sa, ba solgăbirăul n-a vrut să cunoască pe un notar al său care avu curajul să voteze cu românii. Sunt lucruri, de care nici idee nu avem.

O altă manoperă și mai interesantă e, că notariul și judele comunal dispar. Vin comunele lor la rând, se înțelege toate gata să voteze cu opoziționalul și nu e cine să constate identitatea persoanelor. Așa n-au putut vota la Ighiu Șardul etc. iar la Vinț Ohaba.

Mai adauge la toate acestea spațul în care fți închid alegătorii în arșița de soare, în ploaie, și îi țin câte 1 zi, 1 noapte, nemâncăți, nebeuți, șicanele la care îi expun, controlul care îl exerciază toți asupra alor tăi, începând dela presidentul alegerii până a ultimul notar, cercând și numărând câți mai sunt de ai tăi, ca să se știe orientă; neadmiterea pe terenul alegerilor a acelora, cari nu vin la timp, deși sunt alegători și altele și altele... tot motive suficiente de a te nimici oricând cu orice majoritate. Eu cred, că în forma această fără incuviințarea guvernului e eschis, ca să poți ieși la alegeri deputat.

Cătră iubiții nostri cetitori!

Din darul lui Dumnezeu am intrat în anul al XX-lea. De obicei o foaie care a ajuns această vrăstă, trebuie să fie și cetită și bine sprijinită.

N'am putea spune că scrisle noastre, nu se bagă în seamă și că cetitorii nu urmăresc cu destul interes cele ce publicăm. Avem atâtea dovezi de aderință și atâtea scrisori de îmbărbătare.

Dar nu de acestea ne trebuie nouă. Noi am dori să n'avem nici o datorie și nici un datornic. Năcazul e, că avem de amândouă. Și dacă ne bucurăm și noi azi când scriem în fruntea foii anul al XX-lea ne doare, că nu putem face nici un pas înainte.

Ni se cere să apărem de mai multe ori, unii cer să apărem zilnic, să reducem prețul de abonament, să dăm suplimente de predici, să dăm o mai mare dezvoltare părții literare, și multe altele. Toate le-am face bucuroși, dacă mai ales n'am vedea registrele administrațiunii pline cu restanții de zeci de mii.

De aceea să ni-se îngăduie o vorbă sinceră la începutul trimestrului al doilea din acest an. Toți ceice ne iubesc și doresc progresul nostru să-și achite restanțiile și plătească abonamentul înainte, iar aceia, cărora foaia noastră li spre greutate trimit-o înapoi. În chipul acesta ni-ar face un bun serviciu și unii și ceialalți. Și frații preoți, cărora mai ales le adresăm aceste șire, au ajuns în situația de a putea să ne ajute.

Și noi o și cerem și o și așteptăm.

Grossl.

alt prilej au fost acoperite și îngropate sub ruine.

Imi închipuiesc, câtă mândrie națională și satisfacție vor fi simțind în sufletul lor, strănepoții acelor seminții teutonice, ce vizitează în timpul de față zi de zi, în masse mari și cu mult interes ruinele aceste mărețe ale Romei, cari ne grăiesc celor de azi cu atâtea jale, dar într'un chip foarte eloquent despre isprăvile strămoșilor de odinioară.

Mai apoi au devastat ostrogoții, langobarzii și alții, încât e mirare, că tot au mai rămas încă câteva monuminte antice nedistruse.

Sub tot decursul timpului însă, în carele s'au perândat barbarii pe pământul Italiei, Palatinul a rămas și mai departe ca reședință a domnitorilor. Odovacar și Teodoric cel Mare, afară de Ravenna au mai reșezut și aici. Bizantinul Narses, Carol cel Mare și Otto III. de asemenea și-au luat quartirul tot în Palatin. Dela dealul acesta s'au numit casele de acolo ale Cesarilor, *palatium*, și numirea aceasta a trecut și în alte limbi la clădirile cele mari, precum la ital. *palazzo*, la engl. *palace*, la franc. *palais*, la germ. *Palast*, ung. *palota*, rom. *palat* șcl.

În evul mediu s'au dat uitării toate ruinele aceste.

Materialul din fața pământului s'a folosit la diferite case private, cari s'au zidit pe urmele palatelor; iară partea cea mai

mare ă platoului și coastelor Palatinului s'a străformat în grădini și vii.

Săpături cu scop științific, pentru a desgropă aceste urme de mărire și cultură antică, au început a se face numai în timpul mai nou, sub stăpânirea fericitului în Domnul pontifice Piu IX.

(va urmă).

Un glas.

De-om fi cu inime curate

Cu dragoste de neam și lege

Chemarea noastră mult sublimă

Atât de clar vom înțelege,

Dorința nației iubite

Scăldată'n lacrimi, chin și jale

Străbate-va de raze plină

A fântei noastre mândră cale.

Iar pentru noi o să răsardă

Un soare plin de strălucire

Ce'n raze dulci o să ne scalde

A vieții noastre fericire.

Noutăți.

Pentru noua biserică din Cluj. Decând n-am mai dat seamă în „Unirea” (Nr. 15) au isosit la oficiul par. protopopesc din Cluj încă următoarele oferte pentru noua biserică a Clujului: Georgiu Podina, preot, colecta credincioșilor din Almaș Cor.: 23:20 Domițian Cupsa, preot, colecta credincioșilor din Porț 40.— Petru Caba, preot, colecta credincioșilor din Rona (Maramureș) 15.— Augustin Măndruțiu, preot, colecta credin. din Miresul mare 8:60. Augustin Vicaș, prot. colecta credincioșilor din Hidig 46:44. Niculae Doros, preot, colecta credincioșilor din Breb 20.— Gavril Vaida, preot, colecta credincioșilor din Dersida-m. 16.— Anton Precup, preot, colecta credincioșilor din Rebrisoara 15.— Ioan Tarța, preot, colecta credincioșilor din Giula 6.— Anișca Moldovan, Cluj 6.— Petru Cheresteșiu, protopop, colecta credincioșilor din Bufa 20.— Ioan Papiriu Pop, protopop, colecta credincioșilor din Siciu 10:55. Ana Corodan, Cluj 3.— Iuliana Budai n. Rus, Cluj 1.— Emil Vicaș, preot, colecta credincioșilor din Cosniciul-de-jos 12.— Iuliu Pop, preot, colecta credincioșilor Lugerdiu 32:06. Simion Anderco, preot, credincioșilor din Ilba 10.— Zaharie Bulluc, preot, colecta credincioșilor din Măgura 20.— Iacob Pop, preot, colecta credincioșilor din Batârcei 35.— Ambrosiu Berinde, preot, colecta credincioșilor din Călinești 38.— Ștefan Buzilă, preot, colecta credincioșilor din Szentjózsef 14:20. Daniil Alnașiu, preot, colecta credincioșilor din Mala 14:56. Emil Botha, preot, colecta credincioșilor din Lemniu 25:30 Iuliu Darabant, protopop, colecta credincioșilor din Boinești 9.— Augustin Mosolygo, preot, colecta credincioșilor din Tetiș 50.— Damian Pop, preot, colecta credincioșilor din Bichigiu 16.— Vasiliu Sfura, preot, colecta credincioșilor din Blagea 20.— Traian Deac, preot, colecta credincioșilor din Sec 23.— Dochita Urcan, din Feleac 1.— Gavrilă Rus, din Cluj 7.— George Kiss, preot în Gyalány 5.— Gregoriu Pop, preot, colecta credincioșilor din Mintiul-nou 10.— Ioan Sonea, preot, colecta credincioșilor din Reteag 33:80. Samson Marțian, proprietar, Năsăud 10.— Mihail Bungărdean, v.-protop., col. credincioșilor din Bistrița 50:24. Niculae Pop, preot, colecta credincioșilor din Nemigia-ung. 5.— Vasile Dredan, preot, colecta credincioșilor din Tur 30:40. Victor Marcuș, preot, colecta credincioșilor din Pir 20.— Maria Fornă, Cluj 3.— Nicolae Avram, preot, col. credincioșilor din Cap.-Mănăstur 23:78. Augustin Măndruțiu, preot, colecta credin. din Miresul-mare 11:40 Axențiu Murășan, preot, colecta credincioșilor din Imbuz 10.— Ilariu Gael, preot, col. credincioșilor din Sudurău și Chereuș 19:70 Sabin Coroian dela cred. din Dobâca 22.— Mitru. Cluj 4.— Veronica Verde 3.— Ioan Luca 5.— Ana Poruțiu, preoteasă Desmir 20.— Ioan Bârsan, dela cred. din Ruscior, 20.— Const. Lucaciu dela credincioșii din Craidarolt 20.— Petru Doboși dela cred. din Aranyos-megyés 10.— Iosif Olteanu, dela cred. din Fodora 10.— Vas. Nap, dela cred. Ocna-Șugatag 14.— Arsinte Bochiș, dela cred. din Borșa, Cojocnei 131:46. Tit Bud, vicar, a colectat dela credincioșii din Ocna-Slatina 38:27. dela cei din Apșa-de-mijloc, bis. din-

jos 9.—, dela Rona-de-jos 7.—. Apșa-de-mijl. bis. din sus 4:10 dela bis. din Sighet 21:63, dela sine 20.—, în total 100 cor. — Tuturor acestor binefăcători și colectanți li-se aduce expresiunea viilor mulțumiri din partea bisericii din Cluj. *Dr. Elie Dăianu*, paroh și protopop. gr.-cat.

Dela Academia română. Aflăm cu plăcere, că dl *N. Iorga*, profesor universitar, a fost ales membru ordinar al Academiei române, în secția istorică.

Tombolă. Duminică după prânz s'a sorțit obiectele adunate de Reuniunea femeilor române din Blaj pentru tombola sa. A luat parte numeros public, care și-a petrecut bine până târziu. Venitul material a fost bun.

Examenul de maturitate la gimnaziul nostru s'au început Luni, sub presiul dlui *Dr. Iosif Siegescu* prof. universitar, comisar ministerial. Dintre 70 elevi câți au frecventat cl. VIII. au căzut pe 3 luni 8, admiși au fost 62.

Prelegeri. În 9 Iunie Dl prof. Gavril Precup a ținut o prelegere însoțită de skioptikon. A vorbit despre experiențele călătoriei sale la Constantinopol și Grecia. — Ne-a spus pe scurt și foarte intuitiv călătoria pe mare, ne-a înfățișat frumuseța mării și a orașului Constantinopol și ne-a făcut o scurtă istorisire asupra acestui oraș, care a avut o mare rolă în Istoria omenirii. Prelegerea dlui prof. Precup a fost ascultată cu atențiune până în sfârșit. Au plăcut mult și proiecțiunile skioptikonului. Ar fi de dorit, că astfel de prelegeri să se țină cât de des și să nu se uite istoria noastră, care pentru toată inteligența noastră e aproape necunoscută.

Avis. Reprezentanții preoțimii din părțile ardene ale diecezei noastre, întruniți la conferință aici în Gherla la 24 Iunie 1909, în procesul verbal luat cu ocaziunea aceea au desbătut între altele și chestia înființării unei bănci în gremiu sub auspiciile cercurilor conducătoare ale diecezei și cu conlucrarea clerului din afară. Dorul li-s'a împlinit; banca contemplată sub numirea „Concordia” instituit de credit și economii în Gherla, la 14 Maiu a. c. și-a început activitatea, satisfăcând tuturor recerințelor prescise de lege cu privire la înființarea institutelor de credit și economii. Lucrul deci de aici s'a pus la cale, însă ca aceasta bancă să poată servi interesele fondurilor și în special a fondului de penziune preoțesc, după cum s'a contemplat, și pe lângă aceea să ușureze creditul populațiunii agronome și a promovă spiritul de economizare să recere conlucrarea promisă a M. On. D-Voastre. Conlucrarea M. On. D-Voastre se va dovedi, dacă veți notifica credincioșilor, că banca și-a început activitatea și că dă împrumuturi pe cambii, cu acoperire hipotecară, cu interes anual de 8% fără alte taxe îndatinate la alte institute, primește depuneri spre fructificare cu 4½% și cu 5% și cu un cuvânt, că împlinește toate operațiunile de bancă, întocmai ca și alte bănci, și atunci credem, că vom putea ajunge acolo, ca aceasta bancă să fie spre ajutorul instituțiilor diecezane și promovarea aceluia, întocmai cum s'a contemplat lucrul atunci, când s'a decis înființarea ei. Informațiuni mai detaliate se pot primi dela direcțiunea institutului. Gherla, la 31 Maiu 1910. *Ioan Georgiu*, prezident. *Teodor Morariu*, director.

Deraliare. Trenul accelerat care venia Duminică dim. după 9 oare de cătră Teuș, a deraliat în momentul când intră în gara Blaj (Küküllőszög). Locomotivul și tendenul s'au resturnat preste șini, omorând pe conductorul trenului și pe fochist, iar vagonul de bagaje, desfăcându-se de vagonul de postă s'a resturnat preste terasamentul linii. Din fericire călătorii, cari erau numeroși, nu s'au ales decât cu o panică.

Curs de învățământ pentru pantofari. Aducem la cunoștința obștei noastre, că la școala de specialitate de pantofărie din Sibiu, subvenționată de stat, anul școlar 1910/11 începe la 5 Septembrie n. c., pe când devin vacante și 12 stipendii (de câte 10 cor. lunar). Cursul de învățământ pentru învățăcei ține 3 ani, iar pentru calfe (sodali) numai 5 luni Elev (Învățăcel) ordinar (regulat) poate să fie numai acel băiat, care a absolvat cu succes bun 4 clase elementare (primare), a împlinit vârsta de 12 ani și este bine dezvoltat și deplin sănătos. La cursul de 5 luni să primesc și calfele (sodali) și și măiestrii cari practică (lucră) meseria, dacă împlinesc condițiile de sus. Elevii (Învățăceii) din provincă (afară de Sibiu) pot fi primiți în internatul, ce stă în legătură cu școala. Cu deslușiri mai de aproape bucuros servește directorul școlii dl *Schuster Márton* din Sibiu (Strada Sag nr. 29). — Atragem luarea aminte a părinților, cari ar dori să-și deie copiii la pantofărie, asupra școlii de specialitate din Sibiu. Comitetul „Reuniunii sodalilor români din Sibiu”. — *Victor Tordășianu*, prezident. *Ștefan Duca*, notar.

A apărut: „**Apărarea viilor de peronosporă**” de *Niculae Pop*, o broșurică, ce descrie amănunțit cum și când trebuie să ne apărăm cu mai mult efect viile de peronosporă și înfăimare Broșura se dă gratuit aceluia cari procură cartea „Sădirea și cultivarea viei” de acelaș autor. Separat costă franco 25 fil. Se poate procura dela Librăria Sem. teol. gr.-cat. precum și dela autor, în Blaj.

Necrolog. † *Vasile V. Voina* protopopul gr.-or. al Brașovului, paroh primar la Biserica Sf-tului Nicolae din Brașov-Șcheiu asesor konzistorial onorar, președintele Eforiei școalelor centrale gr.-or. române din Brașov, președintele băncii „Brașoveana”, membru în reprezentanța comitatensă și comunală, membru activ al diferitelor corporațiuni și societăți, fost președinte al Delegațiunilor școlare și al Comitetului parohial dela biserica Sf-tului Nicolae, fost profesor la gimnaziul român din loc etc., a repusat după grele suferințe, Vineri în 27 Maiu 1910 împărțit fiind cu sfințele taine, în anul al 54 al etății, al 29-lea al fericitei sale căsătorii și al 27-lea al preoției sale.

— † *Marcu D. Păscuțiu*, protopop gr.-cat. român, asesor konz. în Șiria, în 7 l. c. după un morb scurt și greu suferit cu adevărată paciință creștinească, provăzut cu sf. Taine și-a dat nobilul său suflet în etate de 59 ani.

Odihnească în pace!

Posta Redacțiunii.

C. S. Materialul trimis nu se potrivește cu foaia noastră.

I. F. Ne pare rău, dar nu publicăm scrisori, cari au văzut deja lumina în alte ziare.

Partea literară.

Încete din luptele Bisericii.

de I. Roşiu.

(Continuare).

38

Notarul săborului mare eră dignitar cu vază, îndată după Mitropolit.

Azi, perind săborul mare, a perit cu ceilalți oficiali ai săborului și notarul. Numirea lui, ce-i drept, trăiește și azi ca notar konzistorial șcl., dar puterea i-s'a micșorat de tot.

După normele Pravilei notarii cei mai de frunte erau cei ai sinoadelor arhieresti ecumenice; uneori numiți și protonotari, când adevărat funcționau mai mulți notari-adjuncți.

Notarul genuin oriental redigea, la rândul său, actele și protocoalele sinoadelor, — și ori cât de mare i-ar fi fost demnitătea: încetă îndată după sinod.

Nu așa însă notarii săboarelor mari din Ardeal! Acești aidoma ca cei calvinești, erau demnitari permanenți: puteau extrada acte oficioase cu pecetea mitropoliei și cu subscrierea proprie, iar în lipsa Mitropolitului, îl substituiau pe acesta în calitate de vicari, fără delegațiune specială.

Imprejurarea aceasta ne îndreptățește a nu hesita, când în fostul notariat al săborului mare: privim un oficiu dezvoltat curat sub influința calvinismului în biserica noastră ardeleană.

Din săborul mare mai făceau parte și jurații scaunului și „titorii mitropoliei.”

Jurații erau în totdeauna și exclusiv din cler, anume din protopopii mai aleși, și erau mai mult numai curatori în cele spirituale: pe când între titori se găseau și laici mai de frunte, cooperând la administrarea averii bisericesti.

Jurații vor să fi fost un surrogat oarecare al vechiului presbiteriu în forma capitulelor catedrale.

Așa însă, cum se presintă sub umbrele calvinismului în biserica românească, jurații nu sunt, nici nu pot fi dignitari după dreptul oriental, mai ales, că nici nu vlădicul li denumiă, ci erau aleși de către sinodul mare, chiar așa precum se alegeau la calvini „seniorii asesori,” cu aceeași putere ca și jurații români.

În special dreptul lor eră: de a pertracta dimpreună cu mitropolitul cauzele spirituale bisericesti, — iar în cazuri extraordinare — de a porni cercetare disciplinară asupra mitropolitului. Aveau apoi vot decisiv în făurirea legilor și însoțiau pe mitropolit în vizitele canonice (Dr. Al. Grama: Inst. calv. p. 134), iar în săborul mare dădeau seamă despre guvernarea bisericii în decurs de un an.

Titorii au fost un element cu totul eterogen străcurat în organismul bisericii românești.

Dovadă și imprejurarea, că dintre toate elementele mai mult ori mai puțin calvinizate în biserica ardeleană, — titorii sunt aceia, despre cari au rămas mai puține urme istorice.

Ei erau un fel de curatori ai averii bisericesti, și de aceea se alegeau și dintre laici.

La intrarea în oficiu luau inventar despre averea bisericască, și erau cași plenipotențieri, cu deosebire în timpul vacanței mitropoliei: administrându-o singuri până la instalarea nou-alesului mitropolit.

În conțelegere cu mitropolitul, aveau vot decisiv referitor la folosirea averii bisericesti, și fixau — tot cu știrea mitropolitului — ziua săborului mare (V. Nilles: Symbolae ad illustr. hist. eccl. or. I. 259).

Sub Apaffy — pe cât aflăm — depuneau jurământ la ocuparea oficiului și erau în număr de patru, precum îi vedem enumerați în Zaconicul (V. T. Cipar: Acta et fragm. p. 257).

Oficiul lor — în înțelesul calvin — nu mai există; li-s'a păstrat însă numele pur, până în ziua de azi în pomelnicul ieșirii cu darurile sub liturgie, semnalându-se însă aci cu numele „titor”: curatorii binefăcători ai bisericii.

Când pretindea lipsa: titorii cu jurații se întruniau, și formând consistoriu, tranșau aci lipsurile ce se iviau, între marginile unor legi votate prealabil în comun (Zaconic: V. Cipar: Acta et fragm. p. 257).

Prin organele arătate până aci se tractau cauzele mai de frunte ale bisericii noastre ardelene sub era calvină; — drept aceea: le putem considera de *organe centrale* — față cu organele provinciale, cari aveau rostul unor sucursale aparținătoare săborului celui mare. Erău aproape în toată privința analoge organelor din fruntea bisericii. N'am dă greș, de le-am poreclit de loc: miniatura acelora; un fel de decentralizare a organelor considerate până aci.

Ele ar fi să corespundă adunărilor noastre protopopești. — Factorul lor de frunte eră: săborul mic, presidat de protopopul tractual. Comitetul săborului acestuia îl alcătuiă: notarul, jurații scaunului protopopesc și preoții dela sate și orașe. Deci numai titorii îi lipsiau, spre a fi total analog săborului mare.

În săborul acesta mic se alegea protopopul concernent și probabil și notarul, dimpreună cu delegații pentru săborul mare (Dr. Al. Grama: Inst. calv. . . p. 453).

De sine înțeles apoi, că: aci se rezolvau cauzele penale și administrative ale tractului ca la for de prima instanță.

Între canoanele orientale — precum mărturisește Pravila și Pidalionul — nu este nici măcar unul, care să cunoască astfel de săbor mic; și asta ne înduplecă a crede, că săborul mic, în forma lui expusă aci a fost o instituțiune total străină în biserica noastră din Ardeal.

Mai vartos se confirmă bănuiala noastră, dacă considerăm în acelaș timp sinodul parțial al calvinilor ardeleni.

Se tractau adevărat aceleși lucruri și în acesta ca și în sinodul mic românesc.

Săboarele acestea, de sine înțeles, erau conchemate de protopop: „Fiecare protopop să stringă săbor de eparhie (district) și să scrie cu dreptate preoții câți are în eparhie...” (Sinodul gen. la 3/14 Maiu 1712 can. 6 V. I. M. Moldovan: Acte sin. I. p. 148).

Dispozițiile din centru referitoare la acest sinod sunt aceleși ca la sinodul ches-

tionat al calvinilor, așa d. p. în colecțiunea de norme calvinești alui Gelei, față de sinodul parțial, punctul rezervă superintendentului motivele „*gravioris momenti*” (Dr. Al. Grama: Inst. calv. p. 100 — iar la Români în sinodul dela 1742 can. 3 din ziua a doua sună: „*Caujăle cele mai mari și grele mai vartos a căsătoriilor să le trimită c: protopopii la scaunul arhieresc*” (I. M. Moldovan Acte sin. I. 149).

Notarul săborului mic — presupunem, că la reclamat aceeaș lipsă ca la săborul mare.

Asesorii tribunalului protopopesc erau jurații aleși dintre preoți.

Că apoi atât aceștia cât, și notarii, cu puterea ce o deprindeau, întrucât au fost conformi ori ba dreptului oriental, — fiind analogi oficialilor din săborul mare — s'a văzut mai sus.

Ne mai rămâne să mai amintim ceva, în legătură cu săborul mic, și despre protopopi.

Am văzut la locul său, că pe vlădicul Sava îl depuseră, între alții, chiar și popi de-ai săi.

Protopopilor pe timpul supremației calvine se ridicase până să amenințe însăș puterea „mitropolitului”: firește pentru a-se adevărat cât mai palpabil zisa, că vlădicul e numai „*primus inter pares*”.

Că protopopii aceștia cu marea lor putere pe timpul calvinismului, și preste tot însăș instituțiunea protopopilor cât de puțină bază are în canoanele orientale, o arată și praxa în cea mai estinsă comunitate bisericască în Rusia, unde demnitate „protopopescă” ca atare nu există. Se știe numai de *forul protopopesc* și de „*Sf. sinod*” ca-și d. p. în România; nimic mai mult.

Dreptul canonic oriental cel mult „horepiscopi” cunoaște, (M. Theodorian: Dreptul Can. Or. II. București 1906. pp. 239 u.) cu un cerc de competență ierarhică cu totul deosebit de cel văzut în jurul săboarelor mici.

Șaguna încă își deduce „protopopiatele” din horepiscopiile vechi (V. Comp. de Drept. Cap. p. 219) nu spune însă, că aceste „protopopiate” în felul lor de azi pe ce cale nemijlocită s'au incubat în biserica noastră ardeleană.

Nici în Ardeal n'au fost cunoscute forurile protopopești înainte de calvinism.

Introducerea lor și în biserica neunită (V. Statul organic al Bisericii gr. or. rom. din Ungaria și Transilvania ed. III. Sibiu 1907. pp. 18 uu.) e a-se atribui curat numai influinței calvinilor, cari înșiși — la rândul lor — au împrumutat protopopiatele lor numite „seniorate” de-adreptul dela catolici, a căror arhidiaconi mediaevali încă aveau aproape aceeaș putere, ca-și protopopii calvini cu singura deosebire, că până-când protopopii calvini erau mai mult independenți de superintendent: arhidiaconii latini aveau toate drepturile lor, mari asemenea, numai ca delegații revocabili ai episcopilor.

În special competența protopopilor noștri sub calvinism, se estindea asupra următoarelor drepturi: Ei așezau pe preoți în parohie; la lipsă îi strămutau dintr-un loc într'altul, ori îi depuneau; aveau vot decisiv în săborul mare, puteau vota și asupra mitropolitului și erau primii dignitari după mitropolit.

Întăriți erau nu de mitropolit(!) ci de săborul mare; și aveau să depună jurământ înainte de-ar fi intrat în oficiu.

Hotărârile săborului mare le întăreau și dânsii cu sigilul propriu și mâna proprie; concurgeau cu vot pasiv¹⁾ și activ²⁾ la alegerea celor doi esmiși ai săborului, cari însoțiau pe mitropolitul nou ales la Târgoviște pentru a fi sfințit; inspecționau, prin cercul propriu, clerul, poporul și bisericile; întăreau și pe cantori șcl. — și, s'o spunem, deprindeau multe alte drepturi usurpate dela mitropolit, cum au fost și: dispensările în mai multe piedeci de căsătorie.

Marea putere ierarhică a protopopilor a durat încă lungă vreme și după înfrângerea influinței calvinești.

Pricina era în mare parte trecerea cu vederea a dreptului oriental, care, ceea-ce se resimte până și în 1872, din care vreme ni-se dă să cetim: „Cauzele bisericești civile criminale și matrimoniale, după datină imemorială(!) basată pe codicele Bisericii noastre(?) se pot judeca și în Forurile protopopești(!)...” — ca expedient cuminte însă se adaugă — „... ca foruri delegate de la instanță” (Vezi: Conciliul Provincial I. al prov. bis. gr. de Alba-Iulia și Făgăraș din 1872, Blaj 1882 titl. X. p. 179).

E fapt netăgăduit, că episcopii noștri după Sf. Unire, au muncit cu multă osârdie isteată spre a reduce puterea protopopilor — mărită prin calvinism — la hotarele ei cercuserise de interpretarea adecuată a canoanelor orientale.

Ca să nu lipsească însă pe protopopi dintr'odată de toată puterea, care de fapt nu li competeau, au disecat-o, mai întâiu, în diferite titluri tot mai puțin cuprinzătoare, dintre cari însă azi numai ici-colo de mai există câte unul.

Așa pe vremea protopopului Maior, sub vlădicul Bob, erau mai multe felii de protopopi așa: vicari foranei, protopopi, arhidiaconi onorari, jurați, notari, inspectori, arhidiaconi, decani, vice-protopopi șcl.

În contra acestei rețezeli a puterii protopopești vedem pe P. Maior (protopop și dânsul!) observând cu indignare — pe care noi o pricepem —: „Se cade a lua aminte, că vlădica Ioann Bob... nice înaintea împăratului, nice înaintea Papei n-au spus, că eparhia, a Vlădiciei acesteia după tocmelele legii grecești(!) pururea(?) și înainte de Unire și după Unire s'au povățuit după vlădica prin Protopopi; nice n-au spus, că doară vrea să lipsească pe protopopi de drepturile și cădintele(!) lor; ba nice aceea n-au spus, că el s'a luat mai în toate protopopiaturile a pune în loc de Protopopi vice-protopopi, notari șcl...” (P. Maior Protopopii“ (277—374) Vezi în: Ist. bis. Românilor“).

Și apucătura aceasta a vlădicilor, se vede, a sunat mult, căci în conciliul prov. din 1882 e deja coreasă dispoziția referitoare la instanțele judecătorești matrimoniale din conc. prov. dela 1872.

Se zice anume la: secția cauzelor matrimoniale în § 48: „Conjugații în privința cauzelor matrimoniale sunt supuși Episcopului, în a cărui dieceză bărbatul își are domiciliul...” (V. Conciliul Provincial II. Alba-Iulia-Făgăraș din 1882 Blaj p. 120).

Azi, dacă și avem niște rămășițe din forul protopopesc — mai ales în biserica neunită — oficial ca atare s'a precizat între limite mai strâmte așa, încât nici asemănă nu s'ar putea azi cu puterea, de care dispuneau protopopii în — și imediat după perioada calvinească.

După cele expuse până aci, se poate vedea, unde și cum avem să considerăm organele administrative și judecătorești din biserica română sub influința calvină.

Am văzut, anume, că poate cel mai intensiv și deci puternic focalar de drepturi ierarhice — afară de „mitropolit“, care eră mai mult o formalitate decât vre-o reală forță ierarhică — eră forul protopopesc. — Aci se și pertractă grosul cauzelor penale și matrimoniale dimpreună cu șuvoiul celor multe alte neînțelegeri zilnice.

În special tribunalul protopopesc de judicatură avea trei faze, anume: Cauzele mai ușoare se puteau rezolvă deadreptul de către protopopul concernent, fără întrevinerea săborului mic, — precum sună și can. 9—10 din sinodul dela 1675 (Cipar: Acta et fragm. pag. 150), sau mai clar can. 8. al sinodului din 1728 (I. M. Moldovan: Acte sin. I. p. 103), sau can. 12 al sinodului din 1632 (I. M. Moldovan: Acte sin. I. p. 98).

Dacă cauza eră mai gravă, de nu se putea rezolvă mai pe ușor, atunci se propunea săborului mic, constătător din toți preoții tractului protopopesc.

În cazuri de tot grave apoi, pricina ajungea spre desbatere până la însuș săborul mare, tot prin mijlocirea și conlucrarea scaunului protopopesc.

Apelările își ajungeau etapa de pe urmă la mitropolit resp. la săborul mare. Toate instanțele — expuse aci gradat — se numesc cu termin colectiv: *instanțe ordinare*, spre a se deosebi de cele extraordinare. Anume în condițiunea a 13. (Vezi P. Maior: Ist. bis. rom. p. 75) impusă de Rakoczy mitropolitului Simion Ștefan, și tot în cea a 13. impusă de către Apaffy lui Iosif Budai de Piskintz, precum, încâtva, și în „tărcăluitul“ canonului 7 din săborul mare dela 1675: se face pomenire despre inspecțiunea generală a bisericilor de către mitropolit, care *la atari prilejuri, de s'ar ivi cauze mai grave, să le decidă dimpreună cu „seniorii“ (pe loc!); iar dacă părășii nu s'ar indetuli (cu ăst mod extraordinar de tranșare a cauzelor), să apeleze, spre a se trimite pricina pentru revidiare mai amănunțită“* la scaunul judecătoresc de Alba-Iulia al vlădicului (V. T. Cipar: Acta et fragm. p. 66).

Că apoi însuș judicatura, întru cât a fost ori genuină orientală, — după ce cunoaștem deja caracterul „genuin“ al singuraticilor instanțe de apelare nu socotim de lipsă a expune, repetit, și aci.

Reasumăm — acum, la urmă, — cu un pragmatic cunoscător (V. Dr. Al. Grama: Instit. Calv. p. 460) al lucrurilor acestora, acele realități publice și oficioase ale mai marilor bisericii noastre, cari *atunci*: vorbeau de pe pedestalul lor dictatoric în mod obligător pentru întreaga obște românească, iar azi: sunt documentele rușinoasei subjugări calvine a bisericii românești ardeleni din veacul al XVI-lea și al XVII-lea, și anume:

1. Catehismul Calvino-român al lui Rakoczy, pe care l-au propus faptic episcopii români calvinizați.

2. Condițiile calvinești impuse de principii calvini și primite de episcopii români.

3. Canoanele ofensive ale săborului din 1675 de sub Sava Brancovici.

Din parte-ne mai adaugem cătră aste, nu ca întregire în merit, ci numai ca o modestă părere privată: Cel mai mare act public și mărturie autentică și vie a influinței calvine desastroase — căci viețuește și azi, anume: crassa decadință morală a unei părți bunișoare din preoțime, și laxismul păcătos față de cele sfinte.

Cele trei năpaste de mai sus s'au isbit, la capătul veacului al XVII-lea ca de o puternică stâncă în sf. Unire: rămânând astfel paralizate pe loc, — dar miazmele boalei din urmă, subleniate de noi, au trecut și preste stavila sf. Uniri, otrăvind o parte considerabilă din biserica română de azi.

Și cine poartă vina? — Noi înșine, precum vom vedea!

(Va urmă).

ALBUMUL BUNEA,
epus sub presă și în curând va apărea.
Să poate comandă dela autori precum și dela Librăria seminarului Teologic din Blaj.

Bibliografie.

A apărut:

Ștefan Buzilă: *Monografia comunei Sânciosif sau Poiana*. Părintele Buzilă face un bun serviciu prin monografia aceasta voluminoasă asupra comunei ce păstorește. Începând cu situația topografică a comunii cu originea, fundarea și numirea trece la înșirarea amănunțită a familiilor așezate înainte și după regularea comunei. Se ocupă apoi în detalii cu biserica și parohia, preoții și celelalte fețe bisericești, cu școala și învățătorii cum și cu ceilalți deregători comunalii. Înșiră persoanele mai însemnate ieșite din fiii comunei și pe ceice au luat parte la războaie. Trece apoi la descrierea hotarului comunal, la economia ce o poartă țărani, la ocupațiunea și portul lor ș. a. Sfârșește înșirând după alfabet familiile ce locuiesc în Poiana. Monografia câștigă în valoare și prin faptul, că e împodobită cu mai multe ilustrații bine reușite. Stilul e curgător și limba bună. Poate ar mai fi trebuit ca autorul să reproducă o poezie după cum o spune poporul și câteva cuvinte dialectale. Dar și fără de acestea lucrarea păr. Buzilă vrednicește toată lauda și ar fi de dorit să aivă cât mai mulți imitatori. Se poate procura cu prețul de 2.80 cor. + porto dela autor din Szentjózsef u. p. O.-Radna. (Besztercze Naszod m.).

Avol, tragedie din popor, după un manuscris găsit. Retipărire din „Munca,” prețul 1 coroană.

Un admirabil tablou după originalul marelui pictor *Obedeanu* reprezentând pe:

MIHAI-VITAZUL.

Cel mai războinic voevod, ne apare din acest tablou cu o putere de sugestie extraordinară. Se află de vânzare la Librăria sem. teol. gr.-cat. din Blaj. — Prețul tabloului cor. 1.50 fil.

¹⁾ puteau fi aleși. ²⁾ puteau alege.

Iosif S. Șuluțiu de Carpeniș: *Continuare din broșura adaus la partea a VI-a din Memoriu Sibiiu 1910.* Dureros atins de moartea neuitatului canonic Dr. Aug. Bunea, venerabilul president al Asociațiunei Iosif S. Șuluțiu publică acest adaus în care arată pierderea ce a îndurat neamul prin această moarte răpindu-ne pe cel ce era chemat și încredințat chiar să scrie mai bine ca ori-cine biografia marelui Arhiereu Alesandru Șuluțiu. Din acest prilej autorul publică câteva scrisori de ale fericitului Mitropolit. Al doilea articol se ocupă cu înființarea asociațiunei, contribuiri la istoricul celei mai de căpetenie instituții culturale ce avem.

Farafastăcuri e titula noiei broșuri umoristice a lui *Haralamb Călămăr* cuprinzând versuri de distracție, cu portretul și iscălitura autorului și cu o prefață de *Ermil Borciu*, care vorbește aci pentru — pseudonimul său. O idee originală de tot hazul, ca și întreg cuprinsul drăgălașei broșuri, unice în felul ei. Coperta, desenată de pictorul român *Florian Mureșian*, reprezintă o călimară răsturnată (portretul autorului), care-și varsă conținutul în... „Farfastăcuri“, și un „purcel genial“ de cerneală (iscălitura tipului original Călămăr). Umoristul nostru ardelean e destul de bine și favorabil cunoscut publicului nostru cetitor prin calendarul său „*Posnașul*“, prin colecția sa de glume și caricaturi „*Bobârnaci și Bazaconii*“, iar acum în timpul mai nou prin cronicile sale rimate mult hazlii, ce apar regulat în ziarul „*Lupta*“, cât să mai înzistăm asupra felului particular și de tot amuzant al versurilor sale originale. În „*Farfastăcuri*“ întâlnim la Călămăr de astădată afară de nimerite satire

la actualități politice și sociale din viața noastră și din lumea întreagă, și versuri sentimentale, lirice. Nota particulară a acestor sentimente, cărora Călămăr le face vânt în niște calambururi (jocuri de cuvinte) perfect reușite, este un fin umor turnat în versuri delicioase.

Broșura a apărut în editura „Tipografia Poporului“ în Sibiiu-Nagyszeben, deunde se poate comanda, cum și dela toate librăriile, și costă: Ediția „domuească“ 50 fil. Ediția „tărănească“ 40 fil, plus porto postal 5 fil.

În editura „Revistei economice“ din Sibiiu a apărut Nr. 10 *Legea de asigurare*, text însoțit de deciziunile curiale cele mai importante de Ermil Borcia. Prețul 50 fil.

Ministerul r. Ung. de culte și instrucțiune publică prin ordinul său din 15 Ianuarie 1910 Nr. 144113—1909 a aprobat:

1. *Orarul general și particular pentru școlile primare cu 1, 2 și 3 învățători.*

2. *Planul de învățământ și îndreptarul metodic.* pentru școlile primare din Provincia Metropolitană gr.-cat. de Gyulafehérvár-Fogaras—Alba-Iulia și Făgăraș. Aprobat din Conferința Episcopoească, ținută în 7 Septembrie st. n. 1909 Nr. 6693.

Balázsfalva 1909. Tipografia Seminarului teologic gr.-cat. — Opul întreg 4 cor.

Orarul se vinde:

Pentru școalele cu un învățător — 80

„ „ „ doi „ 1:20

„ „ „ trei „ 1:60

plus 20 „fil. porto“ pentru fiecare.

La comandă să se spună apriat, că se dorește un orar pentru școala cu un învățător. ori cu mai mulți învățători — Altcum se trimite întreagă colecția, ce costă 2:30 cor. franco.

Atragem atențiunea oficiilor protopopești și parohiale, precum și-a învățătorilor noștri din Arhidieceza de Gyulafehérvár-Fogaras—Alba-Iulia și Făgăraș, dieceza Szamosújvár Gheriei, Nagyvárad—Orăzii mari și din dieceza Lugos—Lugoșului asupra hotărârii conferenței Episcopoești din 7 Septembrie 1909. Nr. 6693; prin care atât *Orarul*, cât și *Planul de învățământ și îndreptarul metodic* sunt obligatoare pentru toți

Comande se pot face la **Tipografia Seminarială**.

Proprietar-editor: **Aurel C. Domșa.**

Redactor respnz.: **Augustin Gruția.**

Ce e mai bun?

La tot cazul, decât ori-ce fel de untură de pește, e mult mai bună Emulziunea-SCOTT fiind ușoară de mistuit, produce efect vindecător grabnic.

E mai bună și pentru aceia, că o înghit cu plăcere și aceia, cari de untura simplă de pește s'au îngrețosat.

La cumpărarea Emulziunii, luați sama să aibă marea de scutire alai Scott: Pescarul

Emulziunea-SCOTT

(50) 26—28 se preparează numai din cel mai curat oleu de ficat de pește ce se produce la Lofoten (Norvegia), — pentru că acesta e cel mai nutritor în toată lumea.

Emulzia SCOTT e cea mai distinsă!
Prețul unei sticle originale 2 cor. 50 fil.

== Să capătă în toate apotecele. ==

Singurul institut de asigurare ardelean

„Transsylvania“

==== SIBIIU ====

Strada Cisnădiei 5. Strada Cisnădiei 5.

==== recomandă ====

☞ **Asigurări împotriva focului** ☞

pentru edificii, recolte, mărfuri, mașini, mobile etc. în condiții avantajoase și cu premii ieftine.

☛ **Asigurări pe viață** ☛

(pentru preoți și învățători confesionali romani gr.-cat. avantajii deosebite) pe cazul morții cu termen fix; asig. de zestre și asig. populare pe spese de înmormântare. Mai departe contra accidentelor, infracției (fort prin spargere) asig. p. pagube la apaducte.

Sumele plătite pentru pagube de foc până la finea anului 1909 K. 4,831,168-13
Capitale asigurate pe viață achitate „ 4,571,035-51
Starea asigurarilor cu sfârșitul anului 1909 } foc „ 112,045-42 =
} viață „ 10,847,132-
Fonduri de întemeiere și de rezervă „ 2,309,387-

☛ **Prospecte și informații se dau gratuit în birourile Direcțiunii și la toți agenții.**

Persoane versate în achiziții cu cercuri bune de cunoștință se primesc în condiții favorabile în serviciul institutului.

(2) 20—52

La expozițiunea milenară din Budapesta dela 1896 premiat cu medalia cea mare.

Turnătorii de clopote și fabrica de scaune de fer pentru clopote a lui

ANTONIU NOVOTNY

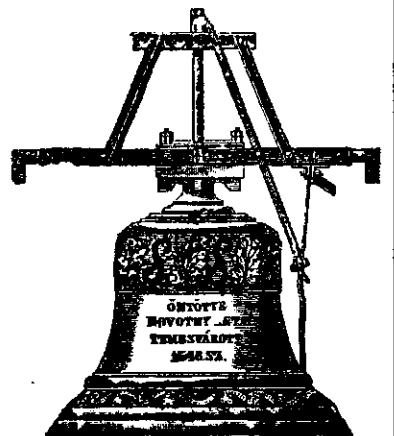
în Timișoara-Fabric

3) 20—52

☛ clopotele gaurite ☛

de mine inventate și mai de multe ori premiate, cari sunt provăzute în partea superioară — ca violina — cu găuri după figura S și pentru aceea au un ton mai intensiv, mai limpede, mai plăcut și cu vibrarea mai voluminoasă, decât cele de sistem vechiu, așa, că un clopot patent de 327 kg. este egal în tonul unui clopot de 461 kg. făcut după sistemul vechiu. Mai departe se recomandă spre facerea scaunelor de fer bătut, de sine stătătoare, — spre preadjustarea clopotelor vechi cu ajustare de fer bătut — ca și spre turnarea de toate de metal.

Prețcuranturi ilustrate se trimit la cerere gratuit și franco.